

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Σάββατο 13 Ιανουαρίου 2024
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- A1. 1.ΣΩΣΤΟ** («Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῶ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἑρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην»)
- 2.ΣΩΣΤΟ** («εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις»)
- 3.ΛΑΘΟΣ** («Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετέειναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν τις ἐκτὸς ὧν τῶν ὀλίγων συμβουλευῆ, οὐκ ἀνέχονται»)
- 4.ΛΑΘΟΣ** («χωρισθεῖς νόμου καὶ δίκης χεῖριστον πάντων»)
- 5.ΣΩΣΤΟ** («ἢ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν»)

B1. α. Ο Δίας σε αυστηρό τόνο, ὅπως καταδεικνύεται ἀπὸ τὴν χρῆση τῆς Προστακτικῆς «θές», ἐπιβάλλει ἕναν ἀμείλικτο νόμο, ὁ ὁποῖος προβλέπει τὴν θανάτωση ὁποῖου ἀρνεῖται νὰ μετέχει στα δῶρα του, δηλαδή στὴν αἰδῶ καὶ τὴν δίκη. Ἀν καὶ πρόκειται γιὰ μιὰ ποινὴ πού με τὰ σημερινὰ δεδομένα θεωρεῖται ἀπάνθρωπη, ὠστόσο, στὸ πλαίσιο τοῦ πρωταγῶρειου μύθου ἀποκαλύπτει ἀπὸ τὴν μιὰ τὴν ἀνάγκη συμμετοχῆς ὅλων στὴν ἀρετῆ, φανερώνει ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἀδυναμία τοῦ Δία νὰ εξασφαλίσει τὴν καθολικότητα τῶν δύο ἀρετῶν στους ἀνθρώπους, ἀφοῦ αὐτές δὲν ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς ἀρχικῆς τοῦς φύσης ἀλλὰ ἀνθρώπινη κατάκτηση σε ἕνα ἀνώτερο στάδιο ἐξέλιξης. Θεσπίζει, λοιπόν, τὴν θανατικὴν καταδίκη ὄχι με ἐκδικητικὸ κίνητρο, ἀλλὰ προκειμένου νὰ περιφρουρήσει τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ εὐρυθμία. Ἄλλωστε, ἡ παρομοίωση

«κτείνειν ὡς νόσον πόλεως» επισημαίνει σε έναν έντονα δραματικό τόνο τον κίνδυνο που αποτελεί για τον υγιή κοινωνικό βίο ο «ά-πολις».

β. Ο Αριστοτέλης στο απόσπασμα « Φύσει μὲν οὖν ἡ ὀρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν [: τὴν πόλιν]» επισημαίνει τη θεωρία του για την ἐμφυτη κοινωνικότητα του ανθρώπου, δηλαδή ότι είναι ἀπὸ τὴν φύση του προορισμένος να ζει σε οργανωμένες κοινωνίες («ὁ ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον»). Ωστόσο, η μετατροπὴ τῆς ἐμφυτῆς τάσης σε πραγματικότητα δεν γίνεται αυτόματα, ἀλλὰ προαπαιτεῖ τὴν ἐλλογὴ καὶ συνειδητὴ ἐνέργεια ἐνὸς προικισμένου πολιτικοῦ ἀνδρα που θεσπίζει νόμους καὶ γίνεται ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς πόλεως («ὁ δὲ πρῶτος συστήσας»). Με ἄλλα λόγια, ἡ φυσικὴ παρόρμηση πρέπει να συνδυαστεῖ με τὴν ἀνθρώπινη βούληση καὶ ἐπινοητικότητα (συνεργασία φύσης καὶ τέχνης) ὥστε να επιτευχθεῖ ἡ δημιουργία κοινωνίας. Μπορεῖ ἡ οὐσία του ἀνθρώπου να εἶναι κοινωνική, ὅμως ἡ ἐκδήλωση του κοινωνικοῦ/πολιτικοῦ φαινομένου εἶναι ἱστορική, δηλαδή συμβαίνει καὶ ἐξελίσσεται στον χρόνο. Συνεπῶς, δεν ὑπάρχει ἀντίφαση, ἀλλὰ ἡ διδασκαλία του Αριστοτέλη συμπληρώνεται καὶ «ὁ δὲ πρῶτος συστήσας» χαρακτηρίζεται «μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος», ἀφοῦ με τὴν θέσπιση νόμων καὶ ἀρχῶν δικαίου οἱ ἄνθρωποι κατάφεραν να ξεφύγουν ἀπὸ τὶς ολέθριες συνέπειες τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ἀδικίας, που συνδέονται με τὴν πρωτόγονη κατάσταση, καὶ πέτυχαν, ὡς ἐλλογα καὶ ἠθικά ὄντα, τὸν στόχο για ἀρμονικὴ συμβίωση. Καθώς, ἐξἄλλου, ὁ νόμος καὶ ἡ δικαιοσύνη εξασφαλίζουν τὴν τάξη, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὸν ἀλληλοσεβασμὸ, ἡ ὀρθὴ εφαρμογὴ τους οδηγεῖ στην τελείωση του ἀνθρώπου («τελεωθεῖς»), τὴν ολοκλήρωση του φυσικοῦ του προορισμοῦ (το εὖ ζῆν) στο πλαίσιο τῆς ἀριστοτελικῆς τελεολογίας, καθιστώντας τὸν ἔτσι τὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τα ζῶα («βέλτιστον τῶν ζῴων»).

B2. Τόσο για τον Πρωταγόρα όσο και για τον Αριστοτέλη η αρετή της δικαιοσύνης συνιστά την κορωνίδα όλων και απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία και ομαλή λειτουργία εύρυθμων και εύνομων κοινωνιών. Ο Πρωταγόρας κάνει λόγο για τις συνιστώσες της πολιτικής αρετής, την αιδώ και τη δίκη, χάρη στις οποίες εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή, η ισορροπία και η ευταξία του κοινωνικού συνόλου. Η αιδώς, πιο συγκεκριμένα, οδηγεί σε αυτό που χαρακτηρίζει «πόλεων κόσμοι», καθώς συντελεί στην κόσμια και ευπρεπή συμπεριφορά, ενώ η δίκη παραπέμπει κυρίως στο «πόλεων δεσμοί», με την έννοια ότι το αίσθημα δικαίου αποτελεί «δεσμό» των πολιτών και επιτυγχάνει την ενότητα της πολιτικής κοινωνίας, αφού οι πολίτες, τηρώντας τους γραπτούς και άγραφους νόμους, αποφεύγουν την αδικία και σέβονται τα δικαιώματα των συμπολιτών τους. Την ίδια αντίληψη έχει και ο Αριστοτέλης για τη δικαιοσύνη, καθώς τη θεωρεί μια έννοια άρρηκτα δεμένη με την πόλη. Τόσο ως πολιτικός θεσμός - το σύνολο των γραπτών κανόνων και των νόμων - όσο και ως κοινωνική αρετή - ιδιότητα του ανθρώπου να ζει σύμφωνα με την ηθική της πόλης - έχει σαφή πολιτική διάσταση. Είναι πολιτικό αγαθό, συστατικό στοιχείο της πολιτικής κοινωνίας που καταξιώνει το πνεύμα της αλληλεγγύης και του αλτρουισμού και κατοχυρώνει την τήρηση του δικαίου.

Την αξία της δικαιοσύνης και τη συνεισφορά της στη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής αναδεικνύει και η Αθηνά με τον λόγο της στο απόσπασμα από τις «Ευμενίδες» του Αισχύλου. Κηρύσσοντας την ίδρυση του Αρείου Πάγου επισημαίνει ότι η τήρηση των νόμων από την πλευρά των πολιτών μέσα σ' ένα πνεύμα σεβασμού και φόβου Θεού αποτελεί απαραίτητο όρο για την καταπολέμηση της αδικίας. Θεωρεί τη δικαιοσύνη άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική ευταξία και την ελευθερία, γι' αυτό προτρέπει τους πολίτες με φρόνηση να απορρίπτουν την αναρχία και την τυραννία. Με ένα ρητορικό ερώτημα («Ποιος είναι δίκαιος άνθρωπος και δε φοβάται τίποτα;») υπογραμμίζει ότι ο δίκαιος άνθρωπος διαθέτει τη σύνεση που τον βοηθά να θέτει τα απαραίτητα όρια για την αποφυγή της άμετρης και αλαζονικής συμπεριφοράς

καταφέρνοντας έτσι να λειτουργεί μέσα στα πλαίσια που ορίζουν οι νόμοι. Αν, λοιπόν, ο πολίτης τιμά και σέβεται τον Άρειο Πάγο ως θεσμό που απονέμει το δίκαιο με αδέκαστο και αυστηρό τρόπο, τότε θα εξασφαλιστεί η αρμονική κοινωνική ζωή και η σωτηρία της πόλης.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι και τα διδαγμένα αλλά και το παράλληλο κείμενο προβάλλουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραματίζει η δικαιοσύνη στην πολιτική κοινωνία. Συμφωνούν, τέλος, ότι η απουσία της επιφέρει την αναρχία, την κοινωνική διάλυση και την επιστροφή στη θηριώδη κατάσταση.

B3. επιθετικότητα: θῶ, **διαφήμιση:** φῆς, (φημί), **σχεδιασμός:** μετέχειν, **έδεσμα:** ἐδώδην, **συντακτικό:** τάξις.

B4. 3, 1, 2, 5, 4

Γ1. Και οι περισσότεροι συμφωνούσαν στο ίδιο, ότι δηλαδή οι Αθηναίοι ήταν ήδη ένοχοι και έπρεπε να κηρύξουν ευθύς αμέσως τον πόλεμο εναντίον της. Αφού ανέβηκε στο βήμα ο Αρχίδαμος, ο βασιλιάς τους, άνδρας ο οποίος φαινόταν να είναι συνετός και σώφρων, είπε τα ακόλουθα: "Και εγώ ο ίδιος είμαι ήδη έμπειρος πολλών πολέμων, Σπαρτιάτες, και βλέπω από εσάς/ ανάμεσά σας αυτούς που βρίσκονται στην ίδια ηλικία με εμένα, ώστε να μην επιθυμεί κάποιος τον πόλεμο εξαιτίας απειρίας ούτε να τον θεωρεί ως καλό και ασφαλές εγχείρημα. Θα βρείτε αυτόν για τον οποίο τώρα συσκέφτεστε ότι θα ήταν δύσκολος, αν κάποιος τον σκεφτόταν λογικά.

Γ2. Παρά την επιθετική στάση που κρατούν οι σύμμαχοι των Σπαρτιατών στο συνέδριο, και ειδικά οι Κορίνθιοι, ο Αρχίδαμος, ο βασιλιάς της Σπάρτης κρατά μια πιο μετριοπαθή πολιτική και θεωρεί ότι οι Σπαρτιάτες υπολείπονται σε πολλούς τομείς από τους Αθηναίους, στους οποίους θέλουν να κηρυχθεί ο πόλεμος. Για να πείσει τους συνέδρους του επικαλείται μια σειρά από επιχειρήματα, ώστε να τους παρακινήσει να στραφούν σε διαπραγματεύσεις με

τους αντιπάλους και όχι σε κήρυξη πολέμου. Ειδικότερα, ισχυρίζεται ότι, πέραν της χιλιομετρικής απόστασης της Αθήνας («πρὸς δὲ ἄνδρας οἱ γῆν τε ἐκάς ἔχουσι»), είναι η μεγαλύτερη ναυτική δύναμη της εποχής («προσέτι θαλάσσης ἐμπειρότατοί εἰσι»). Είναι, επίσης, ἀριστα προετοιμασμένη σε ὅλα («καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἄριστα ἐζήρτωνται,»), καθώς διαθέτει πλούτο, τόσο ιδιωτικό όσο και δημόσιο, στόλους, ιππικό, ὅπλα και ανθρώπινο δυναμικό, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ελληνική πόλη («πλούτῳ τε ἰδίῳ καὶ δημοσίῳ καὶ ναυσὶ καὶ ἵπποις καὶ ὄπλοις καὶ ὄχλῳ ὅσος οὐκ ἐν ἄλλῳ ἐνὶ γε χωρίῳ Ἑλληνικῷ ἐστίν»). Εκτὸς ἀπὸ αυτά, οἱ Αθηναῖοι διαθέτουν συμμάχους που πληρώνουν φόρο («ἔτι δὲ καὶ ξυμμαχους πολλοὺς φόρου ὑποτελεῖς ἔχουσι»). Είναι τόσο μεγάλη η δύναμή της, που ο Αρχίδαμος ρωτᾷ τους συμμάχους του πῶς θα μπορούσαν να κηρύξουν τον πόλεμο σε μια τέτοια πόλη («πῶς χρῆ πρὸς τούτους ραδίως πόλεμον ἄρασθαι;»). Παρουσιάζει μάλιστα και ποια είναι η κατάσταση η δική τους, για να ενισχύσει την αντίθεση και να καταδείξει ὅτι ἐπὶ της ουσίας είναι ἀπροετοίμαστοι για ἕνα τέτοιο εγχείρημα. Με ἄλλα λόγια, υποστηρίζει ὅτι το μεν ναυτικό τους είναι υποδεέστερο και απαιτεῖται πολὺς χρόνος, ὥστε να καταστεί ναυτικό εφάμιλλο των Αθηναίων («πότερον ταῖς ναυσίν; ἀλλ' ἦσσοις ἐσμέν· εἰ δὲ μελετήσομεν καὶ ἀντιπαρασκευασόμεθα, χρόνος ἐνέσται.»). Ο δε πλούτος είναι ἀνύπαρκτος, καθώς οὔτε δημόσιο θησαυρό διαθέτουν οὔτε μπορούν να συνεισφέρουν ἀπὸ τις ιδιωτικές τους περιουσίες («ἀλλὰ τοῖς χρήμασιν; ἀλλὰ πολλῶ πλέον ἔτι τούτου ἐλλείπομεν καὶ οὔτε ἐν κοινῷ ἔχομεν οὔτε ἐτοίμως ἐκ τῶν ἰδίων φέρομεν»). Αυτά είναι τα λογικά επιχειρήματα που παρουσιάζει ο Αρχίδαμος στο δοθέν ἀπόσπασμα.

Γ3. α.

- δημοσίους, νηί, ἵππῳ
- σωφρονέστερον
- σφῶν

β.

-- ένεγκε, ιδέ, σχέζ, έλλιπε

-- εύρεθείτε/ εύρεθείτε

Γ4. α.

έν τάχει: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο πολεμητέα είναι

δοκῶν: άναρθη επιθετική μετοχή με υποκείμενο το Αρχίδαμος, λειτουργεί ως παράθεση στον όρο Αρχίδαμος

τοιάδε: σύστοιχο αντικείμενο στο έλεξε

άπειρία: δοτική ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο έπιθυμησαί

θαλάσσης : γενική αντικειμενική στο έμπειρότατοί

ήσους: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο ήμεϊς από το έσμέν

τούτου: αντικείμενο στο έλλείπομεν

β.

Υποθετικός λόγος: ει δέ μελετήσομεν και άντιπαρασκευασόμεθα, χρόνος ένέσται.

Είναι σύνθετος με δύο υποθέσεις και ανεξάρτητος, δηλώνει το πραγματικό.

Μετατροπή σε άόριστη επανάληψη στο παρελθόν: ει δέ μελετήσαιμεν και άντιπαρασκευασαίμεθα, χρόνος ένήν.